

Tanár úr kérem

Képek a középiskolából
(Részletek)

*Kosztolányi Dezsőnek,
a „Szegény kisgyermek panaszai”
szerzőjének*

Bevezetés

Az udvaron keresztül belopóztam – fél tíz után járhat az idő, most a folyosók kihaltak és konganak, csak néha, mikor egy becsukott ajtó előtt elmegeyek, csap ki felém a zümmögés, és egyszerre mélyen és igen komolyan elszorul a szívem. A második emeleten, jobbra, a tanári szoba mellett, a VI-ik b) osztály ajtaját kinyitották, levegőzés miatt. Leveszem a kalapomat, zsebre teszem. Aztán óvatosan bemegyek az ajtón, félrefordított fejjel meghajtom magam a katedra felé, és nesztelen léptekkel hátravonulok; az utolsó padban, a kályha mellett, üres egy hely. A tanár nem nézett rám, rendben van, legyintett egyet, azt hitte, idetartozom, én vagyok az, aki öt perccel előbb kiment. Nesztelenül megkerülöm a köpőládát és a szemétkosarat. Rálépek egy fél kiflire, óvatosan megfordulok, és beülök az utolsó padba. Vörösesszőke, szep-lős fiú ül mellettem – óh igen, óh igen – és majdnem felkiáltok örömben, meglepetésemben, boldogságomban: hiszen ez a Büchner! Nini, a Büchner! – milyen, milyen régen nem láttam, hol jártam én, istenem, milyen borzasztó álmaim voltak. De most itthon vagyok megint, a jó, az igazi valóságban, az én valóságos életemben, amiből nem volt jó kimenni – óh, itthon vagyok, én vagyok az, Karinthy Frigyes a hatodik béből, hát persze, micsoda ostoba álom volt az. Egyszerre minden szag ismerős: remegve nyúlok be a padba, és kihúzok egy füzetet. Egy pillanatig káprázik a szemem, de aztán világosan elolvasom: az én nevem, hatodik bé, magyardolgozatok.

Büchner, édes Büchnerkém, hogy vagy, te drága, vörös ember. Büchner kissé csodálkozva néz rám, nem érti, minek örülök úgy, hogy értené! Pszt, mondja, meglök, és mérgesen néz rám oldalt. Persze, én itt lármázok, mikor odakint felelnek – ki felel? ahá, a Steinmann, a Bódogl! – és aztán neki lesz baja belőle. De édes Büchnerkém, nem érted, alig tudok uralkodni az örö-mömön. Büchner nem érti, hogy lehet valaki ilyen marha, aszongya, minek röhögsz úgy, tudod, hogy pikkje van rám, azt hiszi, én bolondázok és azon röhögsz. Különben pedig, mért nem férsz a bőrdöbe? Pszt, lassan beszélj.

Hát, ide hallgass, édes Büchnerkém, milyen marhaságot álmodtam – és most boldog vagyok, hogy csak álmodtam. Azt álmodtam, hogy én nem vagyok már tizenhat éves, hanem sok év telik-múlik és tudod, és sok zavaros és zagva dolog jön, egészen másképpen, mint ahogy én most elképzelem. Tudod, álomban leérettségiztem, képzeld (na és örülsz, hogy csak álom volt, te hülyőke, bár már túl volnánk rajta!) – szóval leérettségiztem, és kiléptem az élet iskolájába, amiről Lenkei tanár úr szokott beszélni. Bizony, nem is tudom, hányadik osztályába jártam már az életiskolának, de nagyon sok osztály volt, és úgy volt (pszt! ne ordíts úgy! idenéz és kihívhat, amilyen pikkje van rám!), szóval úgy volt, hogy már huszonzét éves vagyok, és ülök egy kávéházban, és nem jól éreztem magam, képzeld, pedig mostanában hogy szerettem volna huszonzét éves lenni. Szóval a kávéházban ültem, és úgy volt, hogy tényleg író lettem, ami lenni akartam, és már sok könyvem megjelent, és ismertem személyesen Bródy Sándort, és elfogulatlanul beszélgettem Molnár Ferencsel, és autogramot kértem tőlem, és képzeld, mégse éreztem jól magam, nem furcsa? Szóval kiderült, hogy érettségi után nem olyan jó lesz, mint hittem. És amint ott ültem a kávéházban, esett az eső és minden szomorú volt – ekkor én egyszerre eltűnődtem álomban, és azt gondoltam, hogy ez mégiscsak lehetetlen, hogy én már huszonzét éves vagyok, és minden így megy – és egyszerre eszembe jutott az osztály, és hogy hiszen én tulajdonképpen a hatodikba járok, és nekem még sok dolgom van, meg kell csinálni a mértani rajzot, át kell nézнем a történelmet, és közben gondolni kell a jövőre, ami nagyszerű és csodálatos lesz, mert hiszen még csak tizenhat éves vagyok. Szóval jól átgondoltam mindent, és világosan rájöttem, hogy én most nyilván csak álmodom, és még hozzá nem valami szép és dicsőséges álmot, hanem egy elég kellemetlen és tökéletlen álmot, és hogy a legokosabb, amit tehetek, ha erőlködöm és fölélbredek, és átnézem a mértant, és bejövök az osztályba. Az esős ablaküveghez szorítottam a fejem, és erősen elhatároztam, hogy most felélbredek, és egészen más szemmel nézem majd azt az igazi életemet, a középiskolában. Nem látom olyan keservesnek és fárasztónak és nyomasztónak; hanem figyelni fogom benne mindazt, ami benne kedély és humor és emlék és szép fiatalság: amit innen, ebből a távolságból olyan tisztán látok már – megnézek mindent jobban, mint eddig – és nektek, édes barátaim, kedves középiskolai tanulók, újra megmutatom, és figyelmeztetek benneteket, hogy mennyi szín és furcsaság és élet mindez, és mennyi emlék és mennyi remény.

Reggel hétkor

Krrr... Brrrr...

Mi ez, mi ez, mi ez, ez a rettentő csengetés? Tűz van? Ezek nyilván tűzoltók... szólni kellene az Erzsinek, hogy oltsa el a lámpát, biztosan meggyulladt a kredenc.

Krrr... Brrrr...

Dehogy... hiszen ez a vekker... A vekker csönget... De hiszen akkor fél hét van már... fel kellene kelni.

De hisz az lehetetlen, hiszen csak most feküdtem le. Mi van ma?

Szerda? Magyar, német, mennyiségtan, földrajz, torna. Ez öt. Rendben van! Akkor még alhatom öt percet.

Magyar, német, mennyiségtan, földrajz... Tyű! Hiszen én még nem csináltam meg a térképet... Ceruzával megvan már, most ki kellene húzni tussal Magyarország határát... Tyű! Hiszen át kellene olvasni még a földrajzot és a magyart, föl kellene kelni, felelés van... felelelele... fefe...

Na – mi ez? Csak nem alszom el megint – ezt mégse lehet, felelés, Mákossy tanár úr és Magyarország határa...

Hát kérem, Bauer, csak nyugalom. Csak nyugalom, kedves Bauer, azért nem muszáj elsietni a dolgot... Nem kell kapkodni, meg lehet csinálni azt a felkelést szép nyugodtan – biztos kézzel – előkészítve... Zrínyi se rohant ki csak úgy az ágyból, hanem előbb előkészült... Kérem, tanár úr, én készültem...

Arra semmi szükség nincsen, hogy az ember azért mindjárt kidugja a lábát a takaró alól, ilyen hidegbe... Persze, a harisnya, az fontos, ha fel akar kelni az ember... de csak óvatosan, kedves Bauer, csak óvatosan... így, szépen; lenyúl az ember a szék alá, óvatosan felkaparja a harisnyáját... így... behú; za szépen a takaró alá... hogy én minek dugjam ki azért a lábam?... nevetséges, itt is fel lehet húzni a takaró alatt... Na, ugye!... tyű, ott oldalt bejön a hideg... Kapitány úr, kapitány úr, léket kapott az ágy, Némó kapitány, mingyárt elsüllyed... ezt be kell tömni... hú! de jó.

Na. Hát ez megvan. Fent van. Hát ez kemény munka volt, ez igen. Ezután néhány percnyi pihenés következik. Hiszen a nehezen túl vagyok, most már csak a cipő jön és a ruha, erre lehet pihenni néhány percet. Pihenni szükséges, úgysis beteg vagyok. Mélyen tisztelt tanár úr, fiam ma gyöngélkedés következtében nem vehet részt az előadáson, tisztelettel Bauer Károly.

Bár ez nem valószínű. Bár azért a földrajzot mégis át kellene nézni, és kihúzni tussal... Bár miért kellene azért fölkelni... tegnap egyszer átnéztem részint, úgysis mindjárt fölkelek és megnézem, hát most már mindegy. Ne-

vetséges. Egy oldal különben is az egész, másrészt, de azonban gyöngélkedem is. Nemcsak átnézem én aztat, hanem még itt az ágyban elmondom, emlékezetből aztat, ahogy tegnap átolvastam... mert én nem henyélelésből fekszem itt az ágyban, hanem azért fekszem, kérem, tanár úr, hogy elmondjam magamban a földrajzot... nekem itt sürgős és halaszthatatlan feküdni-valóm van, itt az ágyban... ezt rögtön el kell intézni... ezt a fekvést... mert már hét óra is lehet...

Tehát Magyarországot délen határolja a Duna és a Szerbia és a romániai dalmát... és a Szerbia... és Szerbia fővárosa... és a fővárosi Szerbia...

Na, kezdje előlről, Bauer, maga szerencsétlen. Kérem, tanár úr, én készültem. Tudtam, de elfelejtettem. Ne feleljen, Bauer, mert magának felelnie kell, mert maga Szerbiából négyesre áll, és az intőkonferencia már össze is ült. Fogd be a szád, Bauer.

Igenis, az intőkonferencia ott ül már Szerbia határán, és tanácskoznak. Még csak a hadvezért várják, és a csatát azonnal megkezdik. Tehát, mi Bosznia fővárosa? Bauer, fogd be a szájadat, és ülj ide az ágyú mellé, most te vagy az Ágyútüzér, és teneked kell megvédeni Magyarország határát. Hát jó, ha nekem kell megvédeni, adjanak mellém ezer kibróbált, derék cowboyt, mindegyik egy-egy mozigéppel, majd én megmutatom nekik. Hajrá, hajrá, derék fiúk! Fel a csatába! Adjatok egy lovat Bauer alá!

Na most!... Hadaink már bent járnak Szerbiában... Én azt hiszem, igazgató úr, mégiscsak ez a Bauer fogja megvédeni Magyarország határát. Mennyiségtanból rosszul áll, az igaz, de húsz sas lengést csinál a nyújtón, és mint fővezérnek, ez kell. Na, Bauer, hát akkor csak neki, édes fiam... foglald el Szerbiát... így még kijavíthatod a négyesedet.

Jó, nem bánom, tanár úr. Tábornoki egyenruhám megfelel? Így. Hát most, utánam, fiúk. Maga, Mákossy tanár úr, maga lesz a hadsegédem... de vigyázzon, hogy mit parancsolok, és fogja be a száját... Így. Üljön fel, ide hátra a lovamra, és kapja el, ha golyó jön... Majd adok én magának. Ne feleljen, tanár úr. Tanár úr, nem készültél. Hát mondd meg tanár úr, mi a fővárosa Szerbiának? Na ugye, nem tudod. Szerbia fővárosa Budapest, miután én most elfoglalom, és hozzácsatolom Magyarországhoz. Ül le, tanár úr, négyest kapsz.

Hát hol is van csak az a Szerbia? Hol is van? Az bizonyos, hogy valahol van. De nem találom. Jaj, jaj, tanár úr, nem találom Szerbiát, hogy foglaljam el?

Persze hogy nem találod, gazember, miután nem húztad ki tussal Magyarország határát a térképen, hát most nem látni, hol kezdődik Szerbia. A katonák ott állanak a határon, és nem mernek átlépni, mert félnek, hogy belépnek a tusba, mielőtt megszáradt.

Na megállj, te gazember Bauer, ezt te csináltad! Le a fejeddel! Le a fejeddel! Hóhér, vágja le gyorsan a fejét, azzal a cigarettavágóval.

Jaj, jaj, hóhér úr, én készültem! Jaj, Erzs, Erzs!

Na, mi az, ifiúr?... Mi?! Maga még az ágyban van? Hiszen nyolc óra van már, a nagyságos úr már el is ment a hivatalba.

Tyű! Ezt elaludtuk megint!

Tyű! Mi lesz itt!! Még jó, hogy a harisnyám már fent van.

Elkéstem

Nyolc órakor még homályos a reggel, és homályosan bukdácsolnak álmos fejekben a másnap esélyei és minden lehetősége. A középiskolai tanuló élete: nyolc éven át napról napra megújuló harcászallás, halálos veszedelem: minden reggel pontban nyolckor, a véletlenek és ravasz kelepccék és elhatározó események hullámzó harcterére kiront: sebeket kap, sebeket oszt, néha elvérzik. Másnap újra feltámad, kezdi előlről.

Minden reggel új fegyverzet és új haditerv. Furfangos és végtelenül komplikált megfontolás, amiben százféle ok és okozat kombinálódik.

A fegyverzet ma hiányos: éppen azért gondosan kell összeválogatni. Első óra mennyiségtan. Az irracionális egyenleteknél tartunk, de múlt órán még nem fejeztük be. Felelés eshetősége 25-27 százalék. Ebben a kis százalékban szerepet játszik az a körülmény, hogy sokan még nem is javítottak, s hogy Fröhlich megbízhatatlan jellemű, ingatag és gyenge akaratú ember, aki múlt órán talán még maga is azt hitte, hogy jövőre tovább magyaráz, és most egyszerre, szinte öntudatlanul, feleltetni kezd. Az emberi lélek mélyén vannak ilyen kóros tünetek, amikkel számolni kell.

Szerdai nap lévén, én istenem, a mennyiségtan után két óra mértani rajz. Hiányzik a szépiám, a görbe léniám is hiányzik, amit pedig ma összeírnak. Guttman ígért egy gumiguttit, azt elkérem. Vörösmarty Nyelvszépségei. Na, igen, Vörösmarty nyelvszépségei, tudom, tudom: ma ez a tét, kettő vagy semmi. Csak a másik felét néztem még át, de van két tízperc a magyaróra előtt, az húsz perc, most, míg az iskolába érek, átgondolom magamban az első felét: nyertem tizenöt percet, azalatt berepülöm Vörösmarty Nyelvszépségeit, elkérem Guttmantól a gumiguttit, és még a történelmet átszaladom. A füzetem nincs meg. Tanár úr, kérem, fiam ma gyengélkedett, a mennyiségteni dolgozatot nem készíthette el. Igen tisztelt tanár úr, fiam gyengéd szervezetének ápolása hosszabb időt vesz igénybe, mely idő alatt háziorvosunk a mennyiségtan-dolgozatoktól való tartózkodást ajánlotta.

Hát ez semmi. Ezek csak olyan ábrándok, megvalósíthatatlan ködképek. A rideg valóság nem az, a rideg valósághoz szívós elszántság és lélekjelenet kell, és kell hozzá Guttman megint, akinek a füzetéből öt röpké perc alatt gyorsan átírom az egészet. Bár, mit ér nekem, ha megvan a dolgozat, ha egyszer a kamatos kamatot úgyse tudom, pedig ha felelés van, az csak abból van, az tiszta sor. Ne ábrándozz, hanem cselekedj!

Most pedig, ejnye, jó lesz sietni, ezzel az úrral, aki most szembejön, nyolc óra öt perckor szoktam találkozni. Hát lássuk csak, szedjük össze a gondolatainkat, mert a perc közel van. Szóval: csak szépia kell és lénia. Ezzel szemben Vörösmarty, mint tudjuk, klasszikus tisztaságban tartotta a nyelvet, szavai kristályos tökéletességgel – kicsinálnak a szavai? Szentisten, hiszen ezt sem tudom, meg kell gyorsan nézni, kicsinálnak Vörösmarty szavai kristályos tökéletességgel. És Nagy Lajos! Szentatyám, gyerünk, ne zavarjunk össze mindent. Vörösmarty kristálytisza szavakkal elkérte Guttmanntól a gumiguttit. De ha Guttman nem adja? Akkor, akkor, tisztelt tanár úr, fiam ma gyöngéledett, és nem bírta elhozni a gumiguttit. Még van egy eset hátra, hogy kigyullad valami, vagy valamelyik tanár meghalt, és hazaküldik tíz után az egész osztályt.

Na, mi ez? Szívem nyugtalanul kalapálni kezd. A bejárat előtt nem áll senki. Az egész épület gyanúsan, fenyegetően csendes. Csak nem?...

Nem, nem... Az nem lehet. Az csak nem történik velem. Mindenesetre jó lesz sietni.

Az első emeleten csend... Hallgatnak a falak, és a lépteim konganak.

Nincs kétség benne. A szörnyű, az elképzelhetetlen megtörtént. Itt már lecsengettek.

Most még csak egy eshetőségem van: talán még nem jött be Fröhlich.

Az üres folyosókon lábujjhegyen lopózom az Osztály ajtaja elé. Fülemet óvatosan tapasztom a kulcslyukra. A lemondás keserű vonása görbíti le ajkam. Odabentről egyhangú csönd beszél mindennél érthetőbben.

Hát ezen már nem lehet segíteni: talán még nem írtak be, lassan benyitok. Fröhlich egyetlen szót sem szól, csak valami kegyetlen elégtétel villan át rajta, míg szerényen és udvariasan bevánszorgok a padomba. Az osztályon az elszörnyedés halk moraja fut keresztül. Fröhlich lassan előveszi az óráját, és megnézi. Könyveimet belököm a fiókba. Büchner, aki mellettem ül, előrehajlik a tábla felé, az arcán a mennyiségtani tudományok iránt érzett mély és kielégíthetetlen szomjúság lángol: csak én látom, hogy a szája kicsit balra húzódik, felém, és a fogai közül csak én hallom a sziszegést:

– Beírtak a hiányzók közé.

Jobbra húzom a szájam. Előremeredek, a matematikai tudományok összességével szemben táplált elfojthatatlan érdeklődés ül ki az arcomra. A fogaim közt sziszegem:

- Továbbmegyünk? Büchner balra sziszeg:
- Nem. Felelés.

Eladom a könyvem

Ennyi könyvet viszel máma magaddal? – kérdezi az apám, s amikor én lemondóan bólogatok, a nagynénémnek, aki szintén jelen van, németül szidni kezdi az iskolát. Csupa svindler, drága és új könyveket szerkesztenek, amibe semmi új nincs, és rákényszerítik a szülőket, hogy megvegyék.

Bánom is én, csak az utcán legyek. Letérek a Múzeum körútra és a Károly körútra. Ez a mi utcánk: az antikváriumok egész rajvonala. Megyek előre, hónom alá csapom a füzeteket – és a könyvet, a kritikus könyvet kényelmesen átlapozom menet közben, mintha otthon ülnék. Ebben nagy praxisom van – megyek az iskolába, és az utcán tanulok, még írok is néha.

Tehát lássuk csak. Ez a tavalyi természetrajz, ötödik kiadás, lényegesen javítva, átdolgozva. Lényegesen átdolgoztam magam is – a hátulsó fele levált, annyi baj legyen. Az első fedelén egy mértani rajz. A 178-ik lap, sajnos, hiányzik. Az Ember Csontvázára (87-ik ábra), sajnos, igen kemény ceruzával rajzoltam a cilindert és a szájába csutorát, nem lehetett kiradírozni – a rozmárra, tavaly, mikor még ifjú voltam, és nem gondoltam a jövőre, oda meg direkte tussal festettem rá a bajuszkötőt. Dörzsöltem, dörzsöltem, az igaz, de mit ér az, a rozmár kilukadt, a bajuszkötő mégis látszik. És vajon melyik beszámíthatatlan, ostoba percemben jutott eszembe, hogy az egész 172-ik lapot kőporral bedörzsöljem, míg vékony lett, mint a selyempapír? Mert hogy az Állatvilági Statisztikai Térkép közepéből egy ötszög alakú, hosszúkás darab hiányzik, az igen, az rendben van, arra emlékszem, akkor repülőgépet szerkesztettem, és kellett a kemény papír. De a tartalomjegyzéket igazán nem kellett volna körös-körül kicsipkézni, nehéz, verejtékes munkával, hogy aztán egy vékony pálcikává összesodorjam az egészet, amit képtelenség kisimítani, mindig visszakunyorodik.

Egészen véve azonban igen csinos könyv. Így, egy kicsit messziről nézve, félig behunyt szemmel, nagyon takaros, rendes könyv. Na, látszik, látszik, hogy hordták, de azért olyan kedves, szerény, jó könyv. Újonnan 2 korona 70 fillér. Megmagyarázom annak az embernek, hogyha a fedelet leradírozza, eladhatja új könyvnek. Egy kicsit csal, mit tesz az? Ha ő kérdez,

egy koronát kérek – ha nem kérdez, csak mond egy összeget, hússzal többet kérek, mint amennyit mondott.

Állok egy-két percig a kirakat előtt, és az üvegen át tanulmányozom a te-repet. Kicsi, öregember: szemüvegen át néz valami képet. Kilencven fillé-rért is odaadom. Komoly öregember.

Hirtelen nyitok be. Az öreg most beszél valakivel: oldalt néz rám, nem köszön, mikor belépek. Ismeri már az emberét. Nem zavarom, állok türel-mesen, köhögök. Egyszerre végtelen, bús kishitűség tölti el a szívem, ma-gamban szelíden, könnyes megadással simogatom az öregember lelkét. Te hideg, kemény öregember, értsd meg a szegény, szegény, szegény diákot, aki hetek óta csüggedten és reménytelenül, szeretne már, óh, úgy szeretne egy kis törmelék csokoládét, egy kis gumit, amiből csúzlit lehetne csinálni, egy olyan új rendszerű matricát, egy építhető papírházat – és pénzt, sok pénzt, egy koronát, kettőt, magáért a pénzért, l'art pour l'art. Látod, én ér-telek téged, te öregember, tudom, én tudom, hogy magadnak is annyiban van, hogy nehéz a dolog nagyon, és hogy ez a könyv piszkos. És látod, én odaadom neked 70 fillérért.

Az öregember közben tovább tárgyal. Hozzám nem szól semmit, értjük mi már egymást: hirtelen kinyújtja oldalt a kezét, és én beleteszem a köny-vet. Beszél a vevővel, megforgatja két ujjá közt a könyvet, rettenetes undor-ral kinyitotta... istenem... Igen, éppen a rozmárnál nyitotta ki, és ott van a kőporos oldal. Hatvanért odaadom neki, egye meg. Lelőki az asztalra.

– Régi kiadás – és szakadt, hiányzik.

A világ elsötétül előttem.

– Ezt használják a Markóba'... mondom vad daccal, elszorult torokkal.

– Tudom. – És tárgyal tovább. Levegő vagyok. Tétován, percekig állok. Embertelen keserűség ül a mellemen.

– Harmincért odaadom – szólok végre halkán.

Az antikvárius tovább beszélget a vevővel. Két perc múlva felel, mikor már nem is számítottam rá. – Negyven fillér – mondja, de nem fordul felém.

Rövid számadás. Ez még a mozira se elég. De a perc elhatározó. Bátran, gyorsan, fejest a helyzetbe – utánam az özönvíz. Hirtelen előkapom a vado-natúj Stilisztikámat, ami ma is kell.

– Ezért mennyit ad?

Összesen egy korona és hatvan fillért fizetnek ki a kasszánál – óh, a Sti-lisztika kellett neki, a nyomorultnak, a sátánnak, az én idei Stilisztikám, azt elhiszem, kapott utána, elvitte, kikapta a kezemből, nem is volt időm meg-gondolni.

És most mi lesz?

Mi lesz? Mi lehet? A pénzt itt szorongatom a kezemben.

Holnap visszaveszem a Stiliztikát. Kérek ehhez a pénzhez még egy koronát léniára, és visszaveszem.

Holnap elmegek címet írni, falat hordani. Holnap beállok hajósinasnak. Holnap visszaveszem a Stiliztikámat.

A jó tanuló felel

A jó tanuló az első padban ül, ahol hárman ülnek: ő a középén, a jó tanuló, Steinmann. Az ő neve nem tisztán egy ember jelzésére szolgál – szimbólum ez a név, ahány fiú az Osztályban, annyi apa ismeri otthon ezt a nevet. „A Steinmann miért tudja megtanulni?” kérdezi otthon harminckét apa harminckét fiútól. „Kérd meg a Steinmannt, hogy magyarázza meg”, mondja az apa, és a fiú valóban megkéri a Steinmannt. A Steinmann mindent tud előre, még mielőtt megmagyarázták volna. Matematikai lapokba dolgozik, és titokzatos szavakat tud, amit csak az egyetemen tanítanak. Vannak dolgok, amiket mi is tudunk, de ahogy a Steinmann tudja, az a biztos, az az egyedül helyes, az az Abszolút.

Steinmann felel.

Ez különleges, ünnepélyes pillanat. A tanár sokáig nézte a noteszt; halálos feszültség remeg az Osztály felett. Mikor később a francia Rémuralom történetét olvastam, mikor a Bicêtre foglyai közül előszólják a halálraítélteket: mindig így tudtam csak elképzelni. Az agyak utolsó, véres erőfeszítésben kapkodnak lélegzet után – még van két másodperc, azalatt mindenki villámgyorsan elmondja magában a mértani haladvány tételeit. Tanár úr, én készültem, mondja az ember magában. Tanár úr, fiam tegnap gyöngéledett. Az egyik lehajol a füzete fölé, mint a strucc, hogy ne lássák. A másik merően szembenéz a tanárral, szuggerálja. A harmadik, idegember, egészen elernyed, és behunyja a szemeit: hulljon le fejére a bárd. Eglmayer, az utolsó padban egészen elbújik Deckmann háta mögé, ő nincs is itt, köszönöm szépen, nem tud semmiről, őt írják be a hiányzók közé, törüljék ki az élők sorából, őt felejtsék el, béke poraira, ő nem akar részt venni a közélet küzdelmeiben.

A tanár kettőt lapoz, a K betűnél lehet – Altmann, aki az év elején Katonára magyarosította a nevét, e percben mélyen megbánta ezt az elhamarkodott lépést. De aztán nagyot lélegzik: egyszerre megállnak, és a tanár becukja a noteszt.

Steinmann! – mondja egészen halkán és kivételesen.

Nehéz, felszabadult sóhaj. Kivételes, ünnepélyes hangulat. Steinmann gyorsan feláll – a mellette ülő kiugrik a padból, szerényen és udvariasan áll,

míg a jó tanuló kimászik a padból: mint egy testőr, néma és mellékes, dekoratív szereplője egy nagy eseménynek.

Maga a tanár is ünnepélyes. Oldalt ül le a székre, és összetett ujjakkal gondolkodik. A jó tanuló a táblához megy, és kezébe veszi a krétát. A tanár gondolkodik. A jó tanuló erre felkapja a spongyát, és sebesen törölni kezdi a táblát: ebben végtelen előkelőség és önérzet van, ezzel azt akarja jelezni, hogy ő ráér, hogy neki nem kell most törni a fejét, ő nem fél, ő mindig készen van, ő addig is, míg a felelés kezdődik, valami hasznosat akar csinálni a társadalomnak, ő ráér gondolni a köztisztaságra és az emberiség békés fejlődésére, és letöröli a táblát.

– Hát – mondja a tanár, és gondolkodva húzza a szót –, majd valami érdekes példát veszünk...

A jó tanuló udvariasan és végtelen megértéssel köhög. Természetesen, valami érdekes példát, az érdekes helyzetnek megfelelőt. Most úgy néz a tanárra, komolyan és melegen, mint egy szép grófnő, akinek egy gróf megkérte a kezét, és mielőtt válaszolna, megértéssel és rokonszenvvel mélyen a gróf szemébe néz, jól tudva, hogy e tekintet elbűvöli a gróft, s a gróf remegő boldogsággal sejtí, hogy a válasz kedvező lesz.

– Vegyünk egy kúpot... – mondja a gróf.

– Egy kúpot – mondja Steinmann, a grófnő. De már ezt is úgy tudja mondani, ez a Steinmann, annyi megértéssel, olyan okosan: csak ő tudja, mennyire kúp az, amit veszünk. Én, Steinmann, a legjobb tanuló az egész osztályban, veszek egy kúpot, mivel engem, mint az erre legalkalmasabbat, megbízott a társadalom. Még nem tudom, miért vettem a kúpot, de nyugodtan lehettek mindannyian, bármi történnék ezzel a kúppal, én is ott leszek a helyemen, és megbirkózom vele.

– Különb – mondja a tanár hirtelen –, vegyünk inkább egy csonka gúlát.

– Csonka gúla – ismétli a jó tanuló, ha lehet még értelmesebben. Ő a csonka gúlával éppen olyan határozott, barátságos, bár fölényes viszonyban van, mint a kúppal. Mi neki egy csonka gúla? Ő nagyon jól tudja, őt nem lehet félrevezetni, a csonka gúla is csak olyan gúla, mint más, normális gúla, egyszerű gúla, amilyent egy Eglmayer is el tud képzelni – csak le van vágva belőle egy másik gúla.

A felelés rövid ideig tart. Félzavakban beszélnek egymással, értik egymást, lassankint intim dialógus alakul ki a tanár és a jó tanuló közt: mi már nem is értjük, ez az ő kettejük dolga, két rokon lélek, mely itt előttünk egyesül, a differenciálegyenletek éteri légkörében. Egy mondat közepén eszmél rá a tanár, hogy miért is beszélgetnek ők, hogy ez felelés, az előmenetel megítélése. A jó tanulónak be se kell fejezni ezt a mondatot. Minek befejezni? Maradt-e szemernyi kétség afelől, hogy be tudja fejezni?

A jó tanuló szerényen és illedelmesen ül le. A következő percben már roppant érdeklődéssel figyeli a következő felelő szájalmas dadogását: egy szónál gúnyosan és diszkréten elmosolyodik, és a tanár tekintetét keresi lopva, hogy még egyszer összenézzen vele, és a tanár lássa, hogy ő, bár nem szól, arcizma se rándul: e gúnyos mosolyban jelezni óhajtja, mennyire tisztában van vele, milyen marhaságot mondott a felelő, és hogy mit kellett volna felelnie.

A Rossz tanuló felel

Nem, mára nem lehetett számítani, igazán. Hiszen számított rá, persze hogy számított, sőt múlt éjjel álmódott is ilyenfélét: de álmában magyarból hívták ki, igaz, hogy úgy volt, mintha a magyart is Fröhlich tanítaná. Álmában elintézte az egész kérdést, a párhuzamos vonalokról felelt, egyfelesre.

Mikor kimondják a nevét, nem hisz a füleinek, körülnéz: hátha csoda történik, hátha csak agyrém, nyomasztó lidércnyomás volt, hogy ez az ő neve, és most felébred ebből az álomból. Aztán egy csomó füzetet felkap a padról. Míg végigmegy a kis utcán, a padsorok közt, ezt gondolja: „Áplusz-bészerámínuszbégyenlő ánégzetmínuszbenégzet.” Ezt fogja kérdezni. Biztosan ezt fogja kérdezni. „Ha nem ezt kérdezi, átmegyek különbözőzeti vizsgával a polgáriba, és katonai pályára lépek.”

Közben megbotlik, és elejti a füzeteket. Míg a földön szedeget, háta mögött felzúg az obligát nevetés, amit ezúttal senki se tilt be: a rossz tanuló törvényen kívül áll, rajta lehet nevetni.

A tanár leül, és maga elé teszi a noteszt. Ránéz. A rossz tanuló görcsösen mondogatja magában: „ápluszbészer...” veszi a krétát. A tanár ránéz.

– Készült? – mondja a tanár.

– Készültem.

Ó igen, hogyne készült volna. A halálraítélt is elkészül: felveszi az utolsó kenetet, és lenyírhatja a haját.

– Hát akkor írja.

A rossz tanuló a tábla felé fordul.

– Bénégyzetmínuszpluszmínusznégyzetgyökbémínusznégyácészerkétá.

És a rossz tanuló engedelmesen írni kezd, és mondja utána a számokat. Írja, írja, mint Ágnes asszony, tudja, miről van szó, látja a tételt, „éppen úgy, mint akkor éjjel”, mikor elaludt mellette, és fogalma se volt róla, mit jelent az egész. Igen, ez az, homályosan sejti, valami másodfokú egyenlet – de hogy mi lesz ebből?

Szép lassan és kalligrafikusan ír. A négyesnek a szárát vastagítja – a vonalból, ami törtet jelent, gondosan letöröl egy darabot, ehhez külön elmegy az ablakig a spongyáér. Időt nyer ezzel. Hátha csöngetnek addig. Vagy valami lesz. Úgyse sokáig szerepel ő itten, a dobogón. Ezt még felírja, az egyenlőségjelet is szép lassan felrakja – igen, ezt még úgy csinálja, mint más, felsőbb lények, mint egy jó tanuló. Felírja még „ a^2 ”. A katonaiskolában nagyon korán kell felkelni, villan át az agyán hirtelen. De aztán hadnagy lesz az ember. Esetleg kimegy Fiumébe.

Közben szép lassan ír – még mindig nem írta le. Hozzánemértő ember, ha ki ezt a jelenetet figyeli, azt hiszi, valami jó tanuló felel. De a szakértő tudja már, mit jelent az, mikor valaki ilyen határtalan gonddal rajzolja a kettes farkincáját. Halálos csend körös-körül. A tanár nem mozdul. Most beszélni kell.

– A másodfokú egyenlet... kezdi értelmesen és összehúzott szemmel, mélységes figyelemmel nézi a táblát.

– A másodfokú egyenlet... ismétli olyan ember modorában, aki nem azért ismétli a szót, mintha nem tudná, mit akar mondani, hanem inkább azért, mert rengeteg mondanivalója közül a leghelyesebbet, a legfrappánsabbat, a legtökéletesebbet válogatja és mérlegeli.

De a tanár, ó, a tanár már tudja, mit jelent ez.

– Készült? – mondja keményen és szárazon.

– Tanár úr, kérem, én készültem.

Ezt bezzeg villámgyorsan mondja: véres dac, lázadó kétségbeesés remeg a hangjában.

Tanár (széles gesztussal): – Hát akkor halljuk.

A rossz tanuló nagy lélegzetet vesz.

A másodfokú egyenlet az elsőfokú egyenletből származik oly módon, hogy az egész egyenletet megszorozzuk...

És most beszél. Valamit beszél. A második mondatnál arra számított, hogy félbeszakítják – lopva néz a tanár felé. De az mozdulatlan arccal néz, se azt nem mondja, hogy jó, se azt, hogy rossz. Nem szól. Pedig a rossz tanuló nagyon jól tudja, hogy nem lehet az jó, amit ő beszél. Hát miért nem szól akkor a tanár? Ez rettenetes. A hangja reszketni kezd. Egyszerre látja, hogy a tanár felemeli a noteszt. Erre elsápad, és szédítő gyorsasággal kezdi:

– A másodfokú egyenlet úgy származik az elsőből, hogy végig... Tanár úr, kérem, én készültem.

– Polgár Ernő – mondja hangosan a tanár.

Mi ez?

Már egy másikat hívtak ki? Ővele végeztek? Mi ez? Álmodik?

– A másodfokú egyenlet... kezdi újra, fenyegetően.

Polgár Ernő fürgén kijön, és a tábla másik végén már veszi a másik krétát.
– A másodfokú... Tanár úr, kérem, én készültem.

Senki nem felel. És most ott áll, egyedül a tömegben, mint egy szigeten. De még nem megy helyre. Neki nem mondták, hogy menjen helyre – odvas és züllött, kitaszított szívvel áll ott –, neki nem mondták, nem mondták. Ő még felel. Most végigmenjen, újra a padsorok közt? Nem, inkább áll, hülyén: keze dadogva babrál a táblán, a félbemaradt egyenlet roncsai közt, mint a lezuhant pilóta, a motor megpattant hengerei fölött. A másik fiú közben már felel is. Valami párhuzamos vonalakról beszél – ez is olyan idegen és furcsa... mint minden... amivel itt évek óta foglalkoznak körülötte... foglalkoznak vidáman és ruganyosan és hangosan... és amiből ő soha fel nem fogott semmit... néhány mondatot jegyzett meg eddig, s azokon úszott...

És így áll most, még áll, reménykedik, udvariasan figyel, amit a másik beszél... néha helyeslően bólint, legalább ezzel jelzi, hogy ő készült, ő tud... néha bátortalanul meg is szólal, abban az illúzióban ringatja magát, hogy őt kérdezték, de csak halkán, hogy ne küldjék helyre... aztán szerényen elhallgat, és figyel... előrehajol, részt vesz a felelésben, odaadja a krétát, buzgólkodik a felelő körül, még sűg is neki, hangosan, nem azért, hogy segítsen, de hogy a tanár lássa, hogy ő sűg, tehát ő tud... Egyszóval: nem adja meg magát.

Egyszer aztán minden ereje elhagyja, elhallgat, és még egyszer a katonaiskolára gondol. Elboruló elméjében mint távoli szavak verődnek vissza a zajok... a kréta ropogása... elfolynak az arcok, és pillanatra világosan látja a végtelent, amelyről e percben jelentette ki a felelő, hogy ott a párhuzamos vonalak találkoznak. Látja a végtelent... nagy, kék valami... oldalt egy kis házikó is van, amire felül fel van írva: „Bejárat a negyedik végtelenbe.” A házban fogasok vannak, ahol a párhuzamos vonalak leteszik a kalapjukat, aztán átmennek a szobába, leülnek a padba, és örömmel üdvözlük egymást... a párhuzamos vonalak, igen... a végtelen, a megértés, a jóság és emberszeretet osztályában, ahová ő soha eljutni nem fog... ama „felsőbb osztály”, melybe „elégtelen eredmény miatt fel nem léphet” soha.

A bukott férfi

A bukott férfi hosszan álldogált a tanári szoba ajtaja előtt. Már mindenki hazament, egyenkint szállingóztak a tanárok is. „Alászolgája”, mondja udvariasan hússzor egymásután, és meghajtja a fejét. Ő azonban Schwickert várja, ő igen, már tizenegy óta várja Schwickert, akivel röviden és nyugodtan és ércetlen hangon fog beszélni. „Tanár úr”, ezt mondja majd Schwickernek,

„egy ember életéről van szó. Nem akarom, hogy szerencsétlenség történjen, tanár úr, ezt ön sem akarhatja. Ön nagyon jól tudja, hogyan történt a dolog – beszéljünk férfiasan, nyíltan, ember az emberhez. Én akkor, igen, ön tudja mikor, mikor azt mondtam, hogy Nyolcadik Henrik, magam is tudtam, hogy nem Nyolcadik Henrik, hanem Harmadik Richárd, s már a következő pillanatban ki is igazítottam volna, mert Nyolcadik Henrik csak úgy kicsúszott a szájamon. De ön – nem bírálni akarom önt, csak hidegen megállapítom a tényt –, ön azonnal leültetett engem. Ne vizsgáljuk, hogy törvény és szokás szerint tette-e ezt – én azt akarom, hogy egymás közt intézzük el ezt az ügyet. Bemegyünk ide a tanáriba, ön áthúzza az elégtelent és alul ezt a mondatot »Osztályismétlésre utasíttatik«. Aztán elválnak egymástól, mint férfi a férfitől. Ön talán csodálkozik, hogy ilyen szokatlan hangon hall beszélni – nos, hagyjuk ezt. Hogy önök engem félreértettek, azt, jól tudom, zárkózott természetemnek köszönhetem – nem volt okom nyilatkozni eddig, és mit beszélhettem egy olyan környezetben, mely meg nem érthet engem?” Így fog beszélni a bukott férfi és Schwicker, aki meghökkenve hallgatta végig, egyszerre megáll, mélyen a szemébe néz, majd kipirol és hirtelen a kezét nyújtja. „Neugebauer – mondja Schwicker –, elég. Én értem önt. Adja ide azt a bizonyítványt. Ön rideg embernek hitt engem – de én nem tudtam eddig, kivel van dolgom, Neubauer.”

Igen, a bukott férfi így fog beszélni Schwickerrel. Miért hát, hogy a bukott férfi mégis riadtan húzódik vissza, valahányszor kinyitják az ajtót? Már kettő felé jár az idő, és ő tizenegyre hazaígérkezett a bizonyítvánnyal – jó volna, ha Schwicker jönne már – vagy miért volna jó? Hiszen ő nem is akar hazamenni – van neki hazája, a bukott férfinak?

De íme, itt jön Schwicker... igen, beszél hátrafelé valamit, most nem lehet megszólítani. Most se, most megy a lépcső felé – jerünk utána, majd a lépcsőn. Nem, a lépcsőn mégse lehet, annak semmi formája – majd a portás ajtaja előtt. De a portás kint áll az ajtóba, nem lehet... itt nem lehet... De mi ez, hiszen mindjárt kimegy a kapun és aztán...

- Kérem szépen, tanár úr... tanár úr, kérem...
- Na, mi az? Mit akarsz?
- Kérem szépen, tanár úr, itt az van... itt az van...
- Mi van? Hogy híznak?
- Neugebauer.
- Ja, te nálam megbuktál! Na, csak erigy haza, aztán majd készülj a pót-vizsgára.
- Igenis, tanár úr.
- Nem fog megártani egy kis tanulás a szünidőbe.
- És Neugebauer udvariasan vigyorog.
- Igenis, tanár úr. Alászolgája.

– Szervusz.

A bukott férfi hajlong, és megindul a körúton. Nem sok értelme van annak, hogy megindult, mert ugyan hova menjen? A Schwickerrel való beszélgetés csak valami fásult, tompa érzést hagyott maga után, nem csalódottságot. Hiszen nyilvánvaló volt, hogy így lesz, hiszen ő nem is akart Schwickerrel beszélni, mi dolga neki ezekkel? Mi van még hátra? No igen. Néhány utca, amin végigmegy – néhány bolt – néhány fanyar, férfias gondolat az élet ostobaságáról, az emberek hitványságáról – aztán az a kis dolog. Hagyjon hátra valami írást? Minek? Talán egy pár sort. így: „Inkább vagyok első Uticában, mint Rómában a második...” hm, biztosan Uticában mondta ezt Caesar? Nem, nem biztos, hogy ott mondta... ott valami más történt, tudta, de elfelejtette... majd így írja „Inkább vagyok a halálban a második, mint az életben az első...” igen, ez biztosan nagyon szép, bár ő nem nagyon érti, de azok majd, azok érteni fogják... a nyomorultak... hát csak értsék. Inkább vagyok a sírban az első...

A bukott férfi szemei előtt színes, szivárványos felhőcske ugrál, a torka elszorul, és csak most veszi észre, hogy az egész idő alatt, míg ezeket elgondolta, majdnem hangosan énekelgette magában a tornaünnepély indulójának a tenorját, amit betanult:

*„Fel hazánk hű nehem-zehe-déke,
Itt a pálya, itt a tér –
Ittatér!”*

Ezt énekelte, közben ugrált és viaszkosvászon táskájával a falakat csapkodta. Azonkívül pedig valami nyugtalan érzése is volt, mintha elfelejtett volna valamit, amit pedig előbb el kell intézni. Mi is volt az, istenem, mi volt, pedig ma reggel nagyon elhatározta. Üveglénia... nem, gőzturbina... nem, hisz arról nem is álmodhat egyelőre, míg az öt forint együtt nincs, pedig az mikor lesz! Legfőljebb jövő elsején... aha, tudja már, ceruzahegyező... és, és még valami, igen, mustkolbász.

Mustkolbász! a nyál összefolyik a szájában. Milyen furcsa neve van, mi lehet az? Olyan barna, bütykös valami, ott lóg a csemegekereskedésben – de túlvilágian jó lehet, must is, kolbász is. Egyelőre ezt, mindent nem lehet egyszerűre – a kocsonyás pizstráng, az még a jövő zenéje. Mennyi pénze van, lássuk csak. Az nyolc, meg három, hatosban, meg hat krajcár is, egy fillér, azt esetleg el lehet sütni krajcárnak. Összesen közel három korona.

Két perc múlva megvan a ceruzahegyező, s további két perc múlva a bukott férfi ott áll a csemegekereskedésben. „Ebből harmincér”, mondja, és piszkos kis ujja reszket, amint kinyújtja, a torka meg lüktet. Hirtelen elszánás, halálos könnyelműség önti el, megmámorosodik. „Meg húsz deka tör-

melék csokoládét is kérek... Azt hiszem, elég... meg kérek húszért ementálit is... meg huszonötért abból a vörösből... lazac?... kérek abból is..."

Mindent külön, csinosan becsomagolnak, és ő hagyja, bár tudja jól, hogy nem érdemes, hiszen a legközelebbi kapu alatt úgyis felbont mindent. Két korona tíz... tessék... néhány hatost visszakup.

A kapu alatt felbont mindent, és a zsebébe gyűri. Kezdi az ementálin, vastag darabokat tör le bent a zsebben, és hirtelen dugja a szájába, majd megfúl, kivörösödik. Aztán a mustkolbászt eszi meg... aztán a lazacot... Mintha köveket raktak volna a gyomrába. Mindegy, vesszen minden, következik a törmelék csokoládé, az jó, az meleg és édes és omlós. Ez is megvan, de most milyen nehéz a gyomra... most valami könnyű kellene... ami felüdíti, felfrissíti. „Hogy ez a narancs?” persze drága, az utolsók közül, mindegy. Mi van még? Kilenc krajcár maradt, mihez kezdjen vele? „Kérek kilencért törökmészt.”

És most itt megy ő, a bukott férfi, a Nefelejcs utcában – hogy került ide? Mindegy. Megy, megy, a hosszú Nefelejcs utcán, benéz a kapuk alá, nehéz, nehéz érzéssel belül... és nem tudja, a gyomra nehéz-e vagy a szíve. Benéz a kapuk alá, rágja a törökmészt, csak rágja... körös-körül halálos üresség, céltalan élet, hideg igaztalanság. Valami jajongó, egyforma hang kíséri, végtelenül, makacsul, lerázhatatlanul... jajongó, pokoli gyötrellemmel.

„Fel hazánk hú nehem-zehe-déke...”

Kínlódva rágja a ragacsos, foghoz tapadó csirizt, és a nyála és a könnye fuldoklón csurog le a torkán.

Röhög az egész osztály

Az ördög bújt az osztályba. Reggel, mikor bejöttünk, új szemétládát találtunk. Szép, nagy szemétláda, politúros. Azonnal kiderült, hogy egész kényelmesen el lehet férni benne.

A szemetet természetesen kiszedjük belőle, és szépen eltrancsírozzuk a tetején. Ehhez művészi ösztön kell. Körös-körül egyenlő távolságban kenyérbelek jönnek: középre, mint valami dísz tárgy, egy nagy darab szalonnahéj. Mindenki rendez valamit: régi vasakat, tollszárat viszünk a szemétkiállításra, amit belépődíj mellett mutogat a Deckner.

A második tízpercben váratlanul kitör a cédularagasztás. Először Kelemen hátán jelenik meg egy rövid jelentés, mely tudtul adja, hogy az illető önmagát „szamár”-nak minősíti, s ezt minden külön értesítés helyett állandóan reklamírozni óhajtja. Kelemennek aztán bizalmasan megsúgja valaki,

hogy elhatároztuk, hogy cédulát ragasztunk Roboz hátára, Kelemen röhög magában, és csakhamar feltűz egy hasonló cédulát Roboz hátára. Roboz már öt perce röhög velünk együtt Kelemen céduláján. Kelemen már fuldoklik, hunyorog a szemével – a röhögés nő, dagad, egyre vidámabb lesz, orkánná fajul –, de minél jobban röhögnek ők egymáson, mi annál jobban röhögünk őrjüket.

Aztán a következő dolgot találja ki valaki. Az ember odamegy például Auerhez, aki szorgalmasan ír valamit; lihegve nekiszalad, lázasan, örömtől feldúlt arccal – kapkodó hangon karon ragadja. „Gyere, gyere, gyorsan...!” fuldokolja, és viszi magával. Auer kapkod, nem érti. „Na mi az, mi az, mi történt, hová?” kérdi izgatottan és ijedten, és szedi a lábát. A másik nem felel, lihegve cipeli, keresztülvonszolja a folyosón, felrohan vele a harmadik emeletre. Auer agyán villámgyors iramban többféle lehetőség mozgóképe száguld. A nagybácsija jött meg Amerikából. Az igazgató hívhatja, mert konferencia volt, és ott végre megállapodtak a tanárok, hogy ez az Auer egészen kivételes, érthetetlen zseni, amilyent egy században egyet szül csak a kor-szellem, és azért rögtön ki kell adni neki az érettségi bizonyítványt és ezer korona ösztöndíjat egy nagy beszéd kíséretében, amit a tanári szobában tart az igazgató. A kultuszminiszter hívhatja, aki itt van a tanáriban, direkt miatta jött, mert valaki beküldte neki Auer legutóbbi magyardolgozatát, amit könnyek között felolvastak az országházban, és Auerrel most kezét akar fogni a kormány képviselője. A szabadkézi-tanár hívhatja, mert egy gazdag mecénás meglátta az ő „Stilizált levélalak” című szépiarajzát, és harmincezer koronáért meg akarja venni a városligeti Feszty-körkép helyére, amit most elárvereztek. Húszezerért is odaadom, gondolja még hirtelen Auer, amint lihegve felérnek a negyedik emeletre. Ott egyszerre a hírvivő, aki eddig egy szót se szólt, elereszti Auer karját, és szép lassan megindul lefelé. Auer csudálkozva utánafordul, a lépcső alján már ott áll az egész osztály, és röhög. Auer egy percig áll, marhák, mondja aztán dühösen, és jön, szégyenszemre, lefelé, két perc múlva már ő röhög legjobban, mikor Robozzal csinálják végig ugyanazt.

Közben Wlach a táblára lerajzolta Kökőrcsin tanár urat, alsónadrágban, de különben cilinderrel a fején, amint II. Józsefnek jelentést tesz az Osztály magaviseletéről. II. József az orrát piszkálja, és egy üveg Zacherlint nyújt át Kökőrcsinnek, aki köszöni alássan, és jót húz az üvegből.

Zajcsek ordít, hogy őt nem hagyják tanulni, végre fogja magát, beül az új személtládába, magára húzza a fedelet, és orrhangon énekel. Wlach jelt ad, egyszerre mindenki elhallgat, és feláll. Zajcsek rémülten dugja ki fejét, azt hiszi, a tanár jött be. Vad röhögés. Zajcsek megvetően kiköp a ládából, és undorral magára húzza a fedelet.

Hanem most tényleg belép Kökörcsin. Halálos csend: egyszerre mindnyájunknak eszébe jut Zajcsek, aki a szemétládában ül. De Zajcsek másodszor már nem hagyja becsapni magát, nem mozdul.

És most rettenetes óra következik. Az egész osztály egyetlen, hullámozó rekeszizom, amit képtelen erőfeszítéssel szorít le a halálos röhögés. A fojtott röhögés forróláza lüktet a vérvörös arcokon, és a halántékok kidagadnak. Mindenki a pad fölé hajol. A csönd, melynek fenekén egy esetleges kipukkadás borzasztó réme vonaglik, ingerlően zúg a fülünkben. És vannak elszánt, vakmerő gazemberek az utolsó padokban, akik még feszítik a kritikus hangulatot. A kis Löbl lebújt a padok alá, négykézláb mászkál kényelmesen, körös-körül mászta az osztályt, és egyenként megfogta a lábunkat. A szemétláda gyanúsan mozog. Kökörcsin emelt hangon fejtegeti II. József érdemeit; hátulról meglöknek, egy hang sűg rekedten a fülemben: „vigyázz, jön a pad alatt Löbl, már a negyedik pad alatt van! „ Mindenki felhúzza a lábát a padra: a szájunk reszket a röhögéstől, kétségbeesetten próbálok figyelni, hogy másra tereljem fantáziámat. Kökörcsin lelkesen magyarázza, milyen szép dolog volt II. Józseftől, hogy egy tollvonással visszavonta összes rendeleteit. Az anyja második Jóska! – mondja Eglmayer az utolsó percben hihetetlenül mély gyomorhangon. Auer élesen felszisszen: – Löbl most ért odáig, és belecsípett. Nézd, mondja valaki mellettem, Kökörcsin egyik lába rövidebb lett, mint a másik.

A szemem majd kiugrik. Most... most vége... még egy pillanat... és robban... Ebben a percben a tanár a következő viccet csinálja:

– Auer – mit mozgolódik maga, mint egy sajtukucac?

Soha még bohózatírónak olyan hatása nem volt közönségére. Mint gátját áttépő áradat: harsan fel a röhögés. Percekig röhögünk, felszabadulva, hörögve. A tanár csodálkozva néz, és elnézően mosolyog – magában megállapítja, hogy milyen frappáns és ellenállhatatlan humora van neki.

Kísérletezem

A mágnesesség és villamosság mágikus jegyében folyt le november. A fizikaterem asztala állandóan tele van gépekkel, korongokkal, elemekkel, induktorokkal és dinamókkal. Borzasztó dolgok történtek: Pollákovics ráállt egy üveglábú számolyra, mire beleeresztették a villamosságot, mire Pollákovicsból szikrák pattantak, és a haja égnek meredt. Müller elmagyarázta, hogy Pollákovics, mint emberi test, jó vezető. Pollákovics szerényen és áhítattal állt a számolyon, mint ahogy egy jó vezetőhöz illik, és lelke mélyén homályos örömmel villant át az elektromos áram szárnyain, hogy Müller

ezek után feltétlenül kijavítja kettesre a háromnegyedét – hiszen nem lehet ő rossz tanuló, lám, milyen szépen átvezette a villamos áramot is – zavarosan olyan érzése van, hogy aki nem érti a fizikát, azon nem megy át a villamos áram, mely a tanár úr szolgálatában áll, és mint ilyen, tisztában van a helyzettel és az osztálykönyvvel.

Hazamenet hatér veszek egy mágnesvasat. Ámulatos dolgokat tud a mágnesvas, de nem vagyok megelégedve az eredménnyel. Már útközben elhatározom, hogy otthon a patkó alakú vasat kiegyenesítem, a közepébe lukat fúrok a... a... mondjuk az apám hegyes papírvágójával (esetleg ollóval), és iránytűt csinálok belőle, de boussole-formában, hogy az irányt abban az esetben is mutassa, ha egészen ferdén lefelé áll, mert hiszen esetleg nagy földrengés is lehet, a ház oldalt billen, mint egy hajó – és én mégis tudom majd az irányt, milyen jó lesz. Lelkesen elvégzem magamban, hogy sohasem járok iránytű nélkül ezentúl.

Csupa izgalmas terv vagyok, mire hazaérek. Mert Heronlabdát is csinállok, úgy van és magdeburgi féltékéket, ha tudni akarjátok és egy Leclanché-elemet. Csak a húgomat találom otthon, akinek lelkesen magyarázni kezdem a Torricelli-féle űrt. Na, mit gondolsz, mi tartja fenn a hetven centiméter magas higanyoszlopot, kérdem gúnyosan. Igen, nem hiszed? Hát idenézz. Tele-töltök vízzel egy poharat, papírt teszek alája – most idenézz, megfordítom az egészet, és nem folyik ki, mert... persze, nem a pohár alá kell tenni a papírt, elfelejtettem.

Balsikerem nem veszi el önbizalmam. Fésűt dörgölök, és papírszeletkéket csipegetek fel a fésűvel. A húgom azonban felbosszant, és azt állítja, hogy a papírszeletké csak azért ragadnak a fésűhöz, mert a fésű piszkos.

Áttérek a Leclanché-elemre. Ez kicsit bonyolult dolog. A befőttes üveg rendben volna, de honnan veszek sztaniolt? Réz is jó volna – hja, ha a fürdőszoba csapját le lehetne olvasztani! Csakhogy ez több nehézségbe ütközik, aztán meg nem tudom, meggyőzhetem-e családomat fölfedezéseim fontosságáról, és hogy ezek a fölfedezések a család részéről bizony áldozatokat és nélkülözéseket követelnek.

Ellenben ki fogom szivattyúzni a vizet a vizes kannából, ki én, és bebizonyítom, be én, a légnyomást. A légszivattyút azonnal megtervezem papíron, fantasztikus utópiák ragadnak magukkal. Az egész szobából kiszivattyúzom a levegőt, ki én, úgyhogy a tárgyak elvesztik szabadesésüket.

Marinak, a mindenesnek, az a nézete, hogy én egy pofont fogok a papától kiszivattyúzni, ha azonnal nem veszem ki a mozsárból az ecetet és a széndarabokat, amiket beleraktam. A természettudományokat kezdik görbe szemmel nézni – de hát nem lehet forradalmat csinálni anélkül, hogy föl ne forgassuk a fennálló világrendet. Hát nem hisztek Newtonnak és Coper-

nicusnak? Hát idenéztek – mondjuk, ez a lámpa legyen a Nap – a szabad térben mozgó égitest. Nézzétek, ideteszem a mágnesvasat – képviselje ez a gravitációs erőt. Vagy, mondjuk, ne a lámpa legyen a Nap, hanem ez a mágnesvas, és legyen csak a lámpa egyszerűen a Föld. Na most már, na már most. Most képzeljétek, hogy ez a mágnesvas, ami ugye a Nap, itt, ahol tartom, egyhelyben áll. Ugye, most a lámpának a bal oldalát világítja meg? De kérlek Mici, ne légy olyan nehézfejű. Igenis, most úgy van, hogy ez világítja meg a lámpát és nem a lámpa eztet, mert a lámpa, az egy sötét test legyen. Na már most. Meddig tart ez? Ugye, addig tart csak, míg a Föld, vagyis a lámpa el nem fordul, nem megyünk semmire, mert akkor csak éj és nap váltakoznék, és nem lennének évszakok. Hanem a Földnek el is kell mozdulni – keringeni kell – mozdulni kell neki, az istenit – nna! látjátok?! így mozog... így mozog a Föld... így kell neki mozogni – és mégis mozog...

Arról nem tehetek, hogy a lámpa leszakadt. Rosszul volt feltéve – a csavar nem működött. Azt pedig természetesnek találom, hogy a hálátlan és meg nem értő bírák vacsora helyett kilöktek a cselédszobába, és rám zárták az ajtót. Galileivel is pont ezt csinálták. De az igazságot nem lehet véka alá rejteni. Eppur si muove!

Megmagyarázom a bizonyítványom

Hát kérem szépen,

először is: ez még nem a végleges bizonyítvány – ez csak afféle lenyomat, amit ideiglenesen kiosztottak nekem. Hogy ma van a féléves bizonyítvány-nap, az nem jelent semmit. A többiek tényleg kikapták a bizonyítványt, de az enyémet föl kellett küldeni a minisztériumba, mivel tévedések derültek ki, amiket sürgősen orvosolni kell. Igen. Különb a bizonyítvány-ellenőrző és kiegészítő konferencia foglalkozni fog az esettel, tanfelügyelői középülésen. Az osztályfőnök úr, mikor ideadta nekem a bizonyítványt, beszédet tartott: kicsit zavarban volt, és tiszteltette a papát. Kérlek, kedves Bauer, monda, légy szíves, közöld szüleiddel, miszerint sajnálatos tévedés történt bizonyítványoddal, hibás tételek csúsztak bele. A bélyeghatósági szabályrendelet szerint, sajnos, így is ki kell adni a bizonyítványt, de kérnélek kell, kedves Bauer, közöld a szülővel, miszerint ez csak olyan ideiglenes okirat, aminek az adatai nem jelentenek semmit. Kérd meg kedves szüleidet, ne haragudjanak ezért a tévedésért, az igazi bizonyítványt csakhamar kiállítjuk – egyelőre kéretem őket, hogy írják alá ezt, mert az összes iratokat átküldtük a rendőrségre, ahol a nyomozás miatt szükség van erre az aláírásra; de hangsúlyozd, kérlek, hogy ez csak formáság. A főkapí-

tány személyesen átírt a fiumei tengerészeti gimnáziumba, derítenek ki, hogy került bele a bizonyítványomba történelemből ez a... ez a... ez a... szám itten, ami ugyan csak egy közönséges szám, azt jelenti, hogy négyszer feleltem történelemből – de esetleges félreértésekre ad alkalmat.

Tudniillik Mangold, a történelemtanár, az csak helyettes tanár nálunk, még nem is osztályozhat, mert előbb vizsgáznia kell osztályozástanból a főegyetemen. Ő csak helyettesosztályzatot adhat, amit másképpen kell érteni – egyes helyett kettest, kettes helyett négyest –, majd ha letette a vizsgát, akkor az összes bizonyítványokban kiigazítják az osztályzatokat igazi osztályzatokra. Most egyelőre kéreti a papát, ne tessék haragudni egyelőre és üzeni, hogy én négyszer feleltem történelemből, egyszer aláhúzott kétharmadra, egyszer egyesre, egyszer háromnegyedkettesre, tessék ezt összeadni, mértani középarányost venni, kijön a háromnegyed egyes, aláhúzva. Először a második Józsefből feleltem, de akkor csengettek; másodszor kérdezte az örökösödési jogot, mondtam schmalkaldeni szövetség, láttam, mikor beírta az egyfelest, de akkor elvesztette a noteszt.

Fizikából. Hát fizikából már novemberben feleltem, kérdezte, hogy a nap körül, mondtam, hogy ellipszis alakú pályán, melynek egyik gyújtópontjában a nap van, és ez a Newton érdeme. De akkor a mellettem ülő fiúval összetévesztett, akinek háromnegyede van fizikából, és nekem írta be véletlenül. Akkor szóltam, a tanári kar megnézte a noteszt, mondta, hogy tényleg a Csekonics helyett írta be véletlenül, de azt most már nem lehet kiigazítani, mert ebből neki a kormánynál kellemetlenségei támadnak, nagyon kért, hogy ne firtassam a dolgot most egyelőre, és tegyem meg neki, hogy most egyezzem bele a hármasba, év végére kijavítja jelesre, és nem is kell felelni a következő félévben. A jelest mindjárt be is vezette a születési bizonyítványomba, főigazgatói aláírással.

Fröhlichnek pikkje van rám algebrából, arról nem tehetek. A határozatlan együtthatóval kellett megoldani az egyenletet, és akkormikor kihívott és akkormikor megmondtam, hogy akkor beszorzok lambdával, erre kiesik a második egyenlet, de akkor nem esett ki a második egyenlet, persze, azért nem, mert iksszel is be kellett volna szorozni, csak hogy ezt Fröhlich nem vette észre, mire megmondtam, hogy hogy kellett volna, akkormikor észre vette, hogy ő nem tudta, szégyellte magát és azt mondta, hogy menjek helyre, és azóta pikkje van rám, mert jobban tudtam az algebrát, és nem akart kihívni javítani, pedig a törvényszékben benne van, hogy januárig ki kell hívni a fiút javítani, mert másképpen nem érvényes az osztályzat, és a Steinmann, a legjobb tanuló is mondta, hogy föl lehet jelenteni Fröhlicht, de nem akartam, mert úgylis pikkje van rám, pedig a dolgotba nekem ugyanaz jött ki, mint Steinmannak.

Magaviseletből azért van kettes, mert ha van három hármas, akkor nem lehet magaviseletből se egyes, hanem akkor külön bizonyítványt adnak magaviseletből, amit postán küldenek el a szülőnek.

Ezt?!... Ez nem hármas, ez kettes, csakhogy az osztályfőnök úr olyan furcsán írja a kettest, véletlenül felül írja a végét a kettesnek. Csak a vezetőkénevet tessék aláírni... de mostanában ne tessék bemenni az iskolába... a kaput kiemelték... most átalakítják... nincs kapu... nem lehet bemenni... majd egy-két hét múlva...

A lányok

A lányok a Vadász utcába járnak: egy órákor gyakran találkozunk velük, tarkán sereglenek ki a körútra, vihognak és sugdolóznak. Copfjukon piros és kék pántlika fityeg, hárman-négyen összefogódnak, egymásba karolnak, az egyik halkán, sűgva mond valamit, hangosan kuncogni kezdenek.

Ellenségesen és értetlenül és irigyen nézem őket, vajon miféle butaságon nevetnek folyton? És mit sugdolóznak? Ha két lány összejön, mindjárt sugdolódzni kezdenek – ismeretlen dolgon nevetnek, elkomolyodom és gyanakodva, rossz érzéssel húzom föl szemöldököm – valami profán, cinikus, tisztátalan dolog van a világon; amiről csak ők tudnak, és mindig arról beszélnek; gúnyosan, alattomosan néznek rám és elszaladnak. Vajon mi lehet az?

Mert valamit tudnak, amit én nem tudok. Különbömben buták és tehetségtelenek, növényt és bogarat nem gyűjtenek, bélyeget se. Leideni palackot nem csinálnak, se magdeburgi féltékét. Egyszer napfogyatkozás volt, a hold árnyéka elhaladt a Napkorong előtt. Napokig készültem rá, üveget kormoztam, és dobogó szívvel vártam a csillagászok által kijelölt időpontot. Mikor a fényes tányérba beleharapott a fekete csorba, ujjongva és áhítattal kiabáltam – és kezemben a kormos üveggel kerestem valakit, akinek elmondjam, hogy milliárd kilométernyire mi történik Odakünt. Csak két leányismerősöm volt a másik szobában, befutottam és lelkendezve hívtam őket, hogy jöjjenek gyorsan, mert a pompás színjáték csak percekig tart. Nem lehetett rávenni egyiket se, hogy az utcai szobába átjöjjenek – valami butaságon vihogtak, csúfoltak engem, ugyan, hagj bennünket, mondták. Dühösen és gesztikulálva magyaráztam, hogy milyen nagy és ritka tüneményről van szó, és hogy mindjárt vége lesz, de hiszen csak arról van szó, hogy átjöttetek az utcai szobába, kiabáltam elkeseredve. Valami kétértelmű ostobaságot feleltek, egy szón megint zokogni kezdtek, nem jöttek át, nem nézték meg.

De vajon mi lehet az – mert van valami velük. Valami van, amit mindenki tud, csak én nem, ami miatt úgy bánnak a lányokkal, mint valami kiváltsá-

gosokkal, és ezt ők tudják. Még egészen kicsike voltam, mikor a rokonaim ilyeneket mondtak nekem, „hát állva hagyod a kis kisasszonyt és te leülsz? nem szégyenled magad? milyen gavallér lesz belőled?” és nekem fel kellett állni a kényelmes székről, hogy a csipkébe öltözött kis majom leülhessen. Az arcom égett a szégyentől és haragtól – miért? kérdeztem magamban – miért? Micsoda ostoba, jogtalan, igaztalan előny? Ha pofon vágnám, leesne a székről. De hát ő pofon vághat és megalázhat engem, csak azért, mert ő gyengébb, és így lovagiasságból nem üthetem vissza? Hát nem látják, hogy ő tudja ezt, és kinevet bennünket, és kényelmesen elterpeszkedik?

Miért? Miért? Mi lehet ez?

A lányokat nem bántja senki. Taknyos másodista korukban már magázza őket a tanár, nem kapnak barackot a fejükre, udvariasan beszélnek velük. A felsőbbistákat pláne kisasszonynak szólítják, az iskolában is. Fiatalabb tanárok előre köszönnek nekik az utcán – hallatlan! Szelídség, gyöngédség veszi körül őket – én meg tegnap egy olyan bruszt-flekket kaptam verekedés közben, hogy egész nap nehezen lélegzem. Ha elmondanám, azt felelnék, úgy kell neked, mért nem vágta pofon, nem szégyelled magad? De hát ő kezdte, tanár úr – hát engem nem véd senki? Nem szégyelled magad? egy felnőtt fiút védeni kell – micsoda katona lesz belőled?

Az ám – katonaság! A tornaórán szabadgyakorlatokban, felvonulásokban készülünk rá. Az kemény dolog lesz, tudom, eleget hallottam róla. Hideg priccs, borjú a hátamon, alélt menetelések, puska és szurony. Hiszen szép, lelkes dolog, tudom, vágyom is rá – de hát miért csak mi? A hazát meg kell védeni. Aki nem kockáztatja életét a hazáért, gyáva és becstelen. Hát ők? Ők? Miért nem gyávák és becstelenek? Eszükbe se jut kockáztatni az életüket – ezek vihognak és pipiskednek: mégis, senki se mondja, hogy ők gyávák és becstelenek, sőt! inkább eszményül állítják elénk. Meg kell védeni a nőket, a gyenge nőket! Királyért és hazáért – és a nőkért! Hát a lányok királyok?

Miért? Miért? Miért?

Miért mindenütt, mindég ez a kivételezés, ez az extravurst, ez az elnézés – miért, miért? A villamosban fel kell állni nekik – a legjobb falattal őket kell megkínálni, ha leejtenek valamit, úgy állnak ott, hanyagul és kényelmesen, mintha a természet törvénye volna, hogy azért nekem kell lehajolni. Tizennyolc éves koruktól kezdve már kezét csókolnak nekik, mint az öreg püspököknek, akik munkában és áldásban töltötték életüket. Jobb oldalra kell engedni őket az utcán. De hát miért? Mit nyújtanak ők, mit tesznek, miért kell tisztelni őket? Hiszen műveletlenek, ostobák, lusták és dologtalanok. Mulatságban nőnek fel, férjhez mennek – attól kezdve a férjük dolgozik helyettük, eltartja őket. Szabadjegyet váltottak az életre azzal,

hogy megszülettek – míg nekünk véres verejtékkel kell kiverekedni minden percünket, újra és újra bebizonyítani, hogy jogunk van az élethez.

De hát miért, miért, miért?

A fiúk valami szégyenletes és ostoba dologról fecsegnek az iskolában. Nem, az képtelenség, ostobaság, nem lehet. Itt valami titok lappang, az bizonyos – de az örültség, az lehetetlen, hogy az legyen az a titok. Hiszen az egy buta vicc, egy gyerekes játék – hiszen ennél csak érdekesebb a Torricelli-féle úr vagy egy Leclanché-elem? Miért? Miért?

Érzem, hogy egy napon meg fogom érteni. Félek ettől a naptól – ezen a napon keveredem majd el a szürke tömegbe: ezen a napon jövök rá, hogy én is az vagyok, amik ezek itt, akik szembejönnek velem az utcán. Ezen a napon el fogom felejteni az Osztályt, a Leclanché-elemet, növénygyűjteményemet, és el fogom felejteni önmagamat.

Lógok a szeren

Lógok a szeren.

Azt, hogy az izmaim még fejletlenek s mellem is szűkecske, azt én jól tudom. De nem tudhatjátok, hogy mi lakik bennem. Én is csak homályosan sejtem, borzongva gondolok rá, olyankor, mikor könnyedén simul rám a tornatrikó és lábam gumicipősen szökdel a tornaterem csertörmelékében. Igaz: Wlach ötven kilós súlyokat emelget, és Bányai Miklós megcsinálja nyújtón a nagyhalált. De őbennük, ugye, nyers erők dolgoznak csak, formátlan ösztönök – énbennem pedig az Akarat lakozik. Bányai képtelen megérteni a „savoir” ige ragozását, és Wlachnak én csináltam meg az algebrai dolgozatot. Én másféle ember vagyok. Én értem a tudományokat, és egyelőre nem tudom megcsinálni a vállállást a korláton – de mi lesz, ha egyszer mégis megtanulom? Csodálatos lény jelenik meg ez esetben a világ színpadán; tüneményes ember, akihez képest Jókai hősei közönséges tucatemberek. Képzeljétek el, hogy egy napon ilyenféle újságcikk jelenik meg a lapokban: „Érthetetlen és nagyszerű előadás kápráztatta el tegnap a Vigadó dísztermében összegyűlt álmélgató közönséget. Egy fiatalember, akiről eddig senki se tudott (itt az én nevem következik), jelent meg a dobogón, s »Az élet értelme másodfokú egyenletekben« című előadásban tökéletes francia nyelven, megoldotta a világnak rejtélyét, amin eddig hiába fáradoztak a legnagyobb elmék – s mindezt oly nagyszerű előadó-művészettel, hogy a jelen volt világhírű színészek sírva tolongtak a dobogó felé, hogy kezet szoríthassanak az alig tizenhat éves zsenivel. De az ifjú szerényen és nyugodtan mosolygott csupán, s egy váratlan mozdulattal az asztalra ugorva, kézállásba

helyezkedett, majd három salto mortálét csinálva a megdöbbsent közönség fölött, elkapta a feje fölött húzódó vasrudat, s azon szédítő halálforgásokat végezve, átugrott a kilenc méternyire elhelyezett kályhára, de úgy, hogy kézállásba maradt azért, s előbbi előadását ebben a helyzetben folytatta, nyugodt és behízelgő modorban, végleg megoldva a nagyszerű problémát...”

Lógok a szeren.

Ti ezen csodálkoztok, mert nem tudjátok elképzelni, hogy lehet ember, aki mindenben egyformán tökéletes. Ti öregek és konzervatívok vagytok, és hiszitek, hogy a világ ezentúl is csak olyan lesz, mint eddig, és elfelejtitek, hogy egyszer eljön majd az érettségi. Ti nem tudjátok például elképzelni, hogy lehet majd esetleg egy miniszterelnök (a nevét szerénységem tiltja megsejtenni veletek), aki egy napon, miután szenttelen és nyugodt hangon bejelentette az országgyűlésnek, hogy néhány jól megfontolt diplomáciai művelettel, amikről eddig nem akart beszélni, mert nem a szavak embere, sikerült Angliát, mint egyszerű gyarmatot, Magyarországhoz csatolni, s ezt ezennel tudatja a tisztelt Házzal – mondom, miután ezt szenttelen és hideg hangon előadta, nem törődve az ordító és ujjongó képviselőkkel, akik vállukra akarják emelni, hirtelen vívóállásba helyezkedik, s egy szédítő, eddig ismeretlen dzsiu-dzsicu fogással, ott, a miniszterelnöki emelvényen, két vállára fekteti azt az ausztráliai világbirkózó-bajnokot, akit az angol ellenzék orvul elhelyezett az emelvény belsejében, hogy a legnagyobb európai férfit megölje. Ti nem tudjátok elképzelni, hogy valaki dél-előtt, mint Főakadémikus előadást tart az egyetemi tanároknak, délután pedig megnyeri a hátúszás és függeszkedés világbajnokságát, mellesleg a rúdugrásért is esetleg, hogy aztán este az ámuló közönség előtt hajlongjon, mely a Nemzeti Színházban ugyanezen ifjú drámájának ötszázadik előadását tapsolja orkán gyanánt. Ez a rendkívüli ifjú nem azért találta fel a holdba-repülőgépet, mintha nem tudná megkeresni a kenyérét laufmétéval is, melyben virtuóz – ez a rendkívüli férfi időnként hanyag mozdulattal rúg be harminckét gólt az Eftécé vagy a Mac kapujába, mely csapatok együttes erővel sem bírnak vele, aki egyedül áll ki ellenök.

Lógok a szeren.

Na jó, jó, egyelőre persze még egy kicsit gyakorolni kell magamat. A lélek jóllehet kész, de a test erőtlen, és a szereket nagyon ravasz emberek találták ki. Síkos a pózna, és pontos megfigyelések alapján állíthatom, hogy fölül, a vége felé lényegesen nehezebben mászható, mint eleinte; holott a felületes szemlélő azt hihetné, hogy mindenütt egyformán vastag és egyformán síkos. Azonkívül az a disznó Bauer mindig a vékonyabb póznához ugrik, és rámhagyja a vastagot. A negyedik-ötödik fogás után egészen más

az ember világnézete, mint odalent volt, s egyszerre világosan látom, milyen gyermekes hiúság volna nagy szerencsétlenségnek tekinteni, hogy Bauer előbb lesz fönt, mint én. Nem kell a dolgokat elhamarkodni. Lám, vannak hebehurgya és szeles emberek, akik magasugrásnál nekirugaszkodnak, nagy svungot vesznek, rádobbantanak az ugródeszkára, földobják magukat, és gyakran leverik a mércét. Én nem áltatom magam hiú reményekkel. Eleinte persze – istenem, az ember fiatal és tüzes – én is bízom a jövőben, sasszemekkel mérem a távolságot, meg a mérce magasságát: apró léptekkel kezdem, nekilódulok s már látom magam, repülve lebegni a mérce fölött. De az utolsó pillanatban bölcs rezignáció fog el, közvetlen a mérce előtt – micsoda ostobaság, gondolom és szerényen, mint egy ibolya, lehajtott fejjel bújok át alatta, olyan ember szelíd és megadó modorában, akinek esze ágában se volt ugorni, csak egy kicsit sétálni akart.

Lógok a szeren.

Utóvégre, ha meggondoljuk, tulajdonképpen micsoda marhaság az egész – ez az egész intézmény, melyben minden arra megy ki, hogy az emberi testrészek közül lehetőleg egy se maradjon azon a helyen, ahová isten teremtette, hanem lehetőleg olyan helyzetet foglaljon el, amelyre az illető testrész soha életében nem számított. Két lábam a levegőben kalimpál, térdem kifordul, csuklóm becsuklik, hajam a szemembe lóg, a vér a fejembe todul – a padló felszalad a plafonra, és tótágast állanak a falak. S ehhez az undorító és lehetetlen állapothoz, míg kilógó nyelvvel keresem az egyensúlyt, s próbálok áthúzni hasamat a vékony vasrúd mögött, teljes bizonytalanságban afölött, vajon a föld vagy a csillagos ég felé közeledem-e – ehhez az állapothoz valaki, egy vad külsejű férfi állandóan bömböl valamit felém – „homoríts! „, „homoríts!” ezt bömböli, s az én vérbe borult értelmem távolról sejti csak, mit ért ez alatt a szó alatt – valamit ki kell feszíteni, igen, valamit behajtani és valamit kiegyenesíteni – de hogy mi legyen az, láb, derék, csípő s ha ezt már tudom: vajon melyik irányban keresendő az illető testrész: – minderre, ugye, nem kívánhatjátok, hogy válaszoljak, ilyen állapotban. Rúgok egyet, előre vagy hátra, mindegy – kinyitom a szájamat, a szemem becsukom – undorral és kétségbeesve eleresztem kezemmel a szert, és hátam nagyot nyekken a vastag szőnyegen. Hála istennek – nevetettek már. Az ördög vigye az egész tornaünnepélyt, a benevezést, az első díjat – majom lesz, aki megnyeri.

(Humoreszkek III. Beszéljünk másról – Ónyájas olvasó – Tanár úr kérem – Aki utoljára nevet. Akkord, Budapest, 2002. [Karinthy Frigyes Összegyűjtött Művei 8.] 351–376., 380–393., 397–400. old.)